

**พื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชน
จังหวัดพิษณุโลกผ่านกลยุทธ์การออกแบบสร้างสรรค์
ARTS AND CULTURE CREATIVE SPACE WITH PHITSANULOK COMMUNITY
PARTICIPATION THROUGH CREATIVE DESIGN STRATEGY**

วันที่รับ : 18 ตุลาคม 2565

วันที่แก้ไข : 27 ธันวาคม 2565

วันที่ตอบรับ : 3 มกราคม 2566

ปรารธนา ศิริสานต์^{1*} และ เพ็ญสิริ ชาตินิยม¹

Prattana Sirisan^{1*} and Pensiri Chartniyom¹

¹คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200

¹Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok 10200

*corresponding author e-mail: s_prattana@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลชุมชนและแนวทางการใช้ศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนรวมถึงถ่ายทอดและกระตุ้นแนวคิดเชิงกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทางความคิด ความงาม ประโยชน์ใช้สอย นำไปสู่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน สร้างกลยุทธ์ที่ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดขึ้นแบบในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ของพื้นที่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ และชุมชนรถไฟสามัคคี และสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มตัวแทนชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาคเอกชนนักออกแบบในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ และผู้มาเยือน มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการนำพาข้อมูลแบบปากต่อปาก สันทนากลุ่ม สัมภาษณ์แบบเชิงลึก และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ผลข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ย่านชุมชนมีการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายศาสนาอาศัยและดำเนินชีวิตในการใช้พื้นที่ ประกอบด้วยวิถีย่านชุมชนคนจีน ย่านชุมชนมุสลิม ย่านชุมชนคริสต์ กลยุทธ์การออกแบบในกระบวนการสร้างสรรค์กับชุมชนนำไปสู่กับขับเคลื่อนพื้นที่กิจกรรมประกอบไปด้วย การออกแบบภาพลักษณ์ การสร้างภาพตัวแทนเพื่อการรับรู้ ออกแบบพื้นที่เส้นทางเดินชุมชน และบันทึกฐานข้อมูลและนำไปใช้ประกอบในการสร้างพื้นที่กิจกรรมของการดำเนินงานวิจัยมีการดำเนินงาน 7 กิจกรรมภายใต้ แนวคิด “ติด-สอย-ห้อย-ตาม” ประกอบด้วย Open Art of PHS, SALAM Art, IDENTITY of PHS, Art Workshop Even, PHS Photo Contest, VDO History และเส้นทางท่องเที่ยวชุมชน ที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าประสงค์ของการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ผ่านกลยุทธ์การออกแบบสร้างสรรค์

คำสำคัญ: พื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์, กลยุทธ์การออกแบบ, การมีส่วนร่วมกับชุมชน

ABSTRACT

The purposes of this research were to examine community information and guidelines for the use of arts and culture to develop community areas, as well as to convey and stimulate ideas for creative arts activities, ideas, beauty, utility leading to community cultural products create a strategy that could drive communities to create models for creative activities in 4 communities; namely, Ratchapruek community, Wiset Chai Chan Community, Wisutkasat Community and Train Unity Community and create creative space for arts and culture

to support development of unique cultural attractions. The samples used in this research included 20 persons who were community representatives, government agency representative, private sector representative, local designer, creative activity specialist, and visitors. Data collection was conducted with interviewing using the snowball sampling technique, focus group, in-depth interview, and questionnaire. Qualitative analysis was carried out. The results showed that community neighborhoods had a mix of diverse cultures, religions, living, and lifestyles in use of the area. It consisted of Chinese community, Muslim community, and Christian Community. The researchers managed the activities by using creative design strategies to drive the areas. The strategies of design in the process of creativity and community led to driving the areas of activities designing images, making representational images for perception, designing community walking routes, and recording information which were condensed into 7 activities under the concept of 'tagging along' including Open Art of PHS, SALAM Art, IDENTITY of PHS, Art Workshop Even, PHS Photo Contest, VDO History and community tourism route. This resulted in the goal achievement to establish the areas for communities' arts and culture as creative space through Phitsanulok community participation and creative design strategies.

Keywords: Creative Space, Design Strategies, Community Participation

บทนำ

พื้นที่สร้างสรรค์ หมายถึง พื้นที่ที่ใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ เป็นพื้นที่สร้างประสบการณ์สร้างโอกาส ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชน ครอบครัว และชุมชนเป็นสถานที่หรือโอกาสที่ เยาวชน ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันดำเนินการอย่างอิสระ มีความสุข จนมีผลให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการสร้างสรรค์ เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่นั้น ความคิดสร้างสรรค์ จะยกระดับคุณภาพ ชีวิตของ คนในพื้นที่นั้น และเปลี่ยนพื้นที่ด้วยบรรยากาศสร้างสรรค์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกลไกทางธุรกิจที่เอื้อต่อการลงทุนโดยการรักษาวินัยธรรมท้องถิ่นและวางแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้พื้นที่มีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์ และบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย (ลักสรดา สหสพาศน์ และนรินทร์ สังข์รักษา, 2561, น.1509)

พื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางในการฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ เริ่มต้นจากการค้นหาทุนชุมชน เริ่มเรียนรู้ตนเอง เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ตลอดจนสิ่งที่สูญเสียเพื่อเอาจิตวิญญาณดั้งเดิมกลับคืนมา ค้นหาคุณค่าและนำมาปรับใช้กับวิถีปัจจุบัน โดยกระบวนการถ่ายทอดผ่านงานสร้างสรรค์เพื่อปรับปรุงพื้นที่ชีวิตชีวาให้ชุมชน ผ่านความคิดสร้างสรรค์ทางความคิด ความคิดสร้างสรรค์ ทางความงาม ความคิดสร้างสรรค์ทางความงามความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ เป็นกระบวนการคิดของสมองสามารถคิดได้ หลากหลายและแปลกใหม่อยู่เสมอ เพราะภูมิหลังพื้นเพที่มีความแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดความคิดจินตนาการที่ไม่เหมือนใครและ สามารถนำไปประยุกต์ได้กับศิลปะทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีหรือปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์ จะเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย แสวงหาทางเลือกใหม่อยู่เสมอ กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์อาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือโดยตั้งใจ ซึ่งทำได้โดยการฝึกฝน ระดม สมอง อีกทั้งความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ขยายขอบเขตความคิดเดิมให้กว้างและหลากหลายแง่มุม เหล่านี้ทำให้เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ (สมาคมออกแบบสร้างสรรค์, 2555)

จากการศึกษาประวัติของชุมชนเมืองพิษณุโลก พบว่าประวัติการตั้งถิ่นฐานของคนชุมชนเมืองนั้นเป็นเมืองเก่าที่มี ประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย ผู้คนอพยพมาทำมาหากินตั้งแต่ในอดีตก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น จีน ลาว พม่า มอญ ญวน มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ไทยเชื้อสายจีน ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม มาตั้งแต่ สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และมีการอพยพตามช่วงระยะเวลาต่าง ๆ กระทั่งมีการสร้างทางรถไฟสายเหนือ (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, 2554, น.5) ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในเมืองพิษณุโลก และวิถีทางวัฒนธรรมของเมืองเป็นการผสมผสานซึ่งแต่ละกลุ่มยังคงดำรง วิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนเอง พื้นที่เป้าหมายที่เป็นย่านชุมชนที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายศาสนา

อาศัยและดำเนินชีวิตในการใช้พื้นที่กิจกรรมร่วมกัน 4 ชุมชน คือ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ และชุมชนรถไฟสามัคคี เอกลักษณะเฉพาะที่เป็นที่ตั้งของที่ยึดเหนี่ยวทางศาสนา มีพื้นที่อยู่อาศัย เป็นย่านเศรษฐกิจ การคมนาคมของเมืองพิษณุโลก เป็นย่านชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามลักษณะชาติพันธุ์แต่มีวิถีชีวิตที่กลมกลืนและสอดคล้องกัน แสดงออกเป็นศิลปะวัฒนธรรมต่างเชื้อชาติที่โดดเด่นเป็นตัวของตัวเอง แต่ยังคงวิถีการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมโดยการอาศัยพึ่งพากัน เอื้อต่อการดำเนินชีวิต และการปรับตัวอยู่ร่วมกัน และยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

พิษณุโลกเมืองที่หมุนไปตามกาลเวลา ปัจจุบันอาจยังไม่ได้มีการนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรมและไม่มีพื้นที่กิจกรรมสะท้อนเรื่องราววัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิถีที่ดำเนินกันอย่างต่อเนื่อง หรือพื้นที่ที่สามารถรองรับผู้มาเยือนให้ได้สัมผัส และเรียนรู้เรื่องราวของพิษณุโลก การสร้างพื้นที่ทางศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้กลยุทธ์การออกแบบในกระบวนการสร้างสรรค์กับชุมชน นำไปสู่การขับเคลื่อนพื้นที่กิจกรรมในย่านนี้ นำเสนอเรื่องราวของวิถีชุมชนในปัจจุบัน เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้ในมิติทางวัฒนธรรม ในรูปแบบการค้นหาเอกลักษณ์ของชุมชนด้วยการสร้างภาพตัวแทนด้วยกระบวนการออกแบบถ่ายทอดและกระตุ้นแนวคิดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทางความคิดทางความงาม ทางประโยชน์ใช้สอย ผลักดันผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชนเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนพื้นที่กิจกรรมให้เกิดการรับรู้และจดจำต่อผู้มาเยือน โดยชุมชนสามารถมุ่งเน้นนำเสนอรูปแบบของกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ผ่านการพูดคุยผ่านปราชญ์ชุมชน การสร้างกิจกรรมให้ชุมชนได้ถ่ายทอดทักษะความชำนาญ การสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ หรือการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมกิจกรรมของพื้นที่เน้นการสร้างประสบการณ์สร้างบรรยากาศ การนำเสนอเรื่องราวของพื้นที่ มีกิจกรรมในลักษณะเฉพาะตัว เพื่อสร้างตัวแทนการรับรู้ให้มีความสำคัญกับประสบการณ์ ตลอดจนการสร้างต้นแบบพื้นที่ทางกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมให้คนในชุมชนได้ถ่ายทอดก่อให้เกิดการสร้างเอกลักษณ์ใหม่ของเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลชุมชน และแนวทางการใช้ศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนรวมถึงถ่ายทอดและกระตุ้นแนวคิดเชิงกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทางความคิด ความงาม ประโยชน์ใช้สอย นำไปสู่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์ที่ใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดต้นแบบในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ของพื้นที่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ และชุมชนรถไฟสามัคคี
3. เพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Space) ทางศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลชุมชน และแนวทางการใช้ศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนรวมถึงถ่ายทอดและกระตุ้นแนวคิดเชิงกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทางความคิด ความงาม ประโยชน์ใช้สอย นำไปสู่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยการนำพาแบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) เพื่อเข้าถึงผู้นำหรือตัวแทนชุมชน จำนวน 7 คน ลงพื้นที่เพื่อทำประชาคมสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน เพื่อเป็นตัวแทนในการรับฟังเสียงความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประเด็นค้นหาจุดเด่นของชุมชน และประเด็นแนวทางการกิจกรรมที่จะพัฒนาโดยใช้งานสร้างสรรค์ แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคนในพื้นที่ผู้ที่มีความรู้ด้านการออกแบบหรือทำงานเกี่ยวข้องทางด้านศิลปะและการออกแบบ จำนวน 15 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เมืองพิษณุโลก บุคคลทั่วไปในเมืองพิษณุโลก จำนวน 169 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็น มุมมองและแนวทางในดำเนินงานพื้นที่สร้างสรรค์ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
2. สร้างกลยุทธ์ที่ใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดต้นแบบในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ของพื้นที่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ และชุมชนรถไฟสามัคคี สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน และประชาคมเบื้องต้น เพื่อค้นหาจุดเด่นและความต้องการของชุมชนที่จะพัฒนาโดยใช้งานสร้างสรรค์ที่แตกต่างกัน จากนั้นทำการวิเคราะห์และร่างกลยุทธ์ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบบันทึกการประชุมใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3. สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Space) ทางศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ สัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มชุมชน ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และมุมมองกลุ่มคนนอกพื้นที่ชุมชน ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบ แบบสำรวจ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิธีสร้างต้นแบบ และพัฒนาสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการรับรู้ โดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนเป้าหมาย และนอกชุมชน ทดสอบการใช้งานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทนกลุ่มชุมชน ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นบรรยายเป็นความเรียง ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก จากนั้นสรุปผลการดำเนินงาน และนำเสนอผลงาน แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ชุมชน สรุปลักษณะสำคัญของพื้นที่เป้าหมาย จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้นำชุมชนและประชาคม โดยในแต่ละชุมชนมีบริบทของเรื่องราวประวัติศาสตร์ความสำคัญและจุดเด่นของพื้นที่แตกต่างกัน นำไปสู่แนวทางการออกแบบตราสัญลักษณ์ ออกแบบตามลักษณะสำคัญของชุมชน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดการรับรู้ชุมชน ดังภาพ 1 ชุมชนราชพฤกษ์ เป็นย่านมุสลิมจึงใช้โครงสร้างของมัสยิดปากีสถานอยู่เบื้องหลังและเป็นย่านตลาด Street food ของเมือง ชุมชนวิเศษไชยชาญ ย่านไทยเชื้อสายจีนที่มีจุดหมายตาเป็นศาลเจ้า จึงนำมาเป็นองค์ประกอบเพื่อสื่อในการออกแบบ ชุมชนสุทธิดิษฏ์ เป็นย่านคนจีนที่มีร้านอาหารจีนหลากหลายจึงสื่อชามก้วยเตี๋ยและเส้นเป็นแนวคิดในการออกแบบ ชุมชนรถไฟสามัคคี ย่านคริสตชนจีน ย่านนี้มีจุดหมายตาหลักคือ วัดคาทอลิกเซนต์นิโกลาส และการสร้างภาพสัญลักษณ์ตัวแทนเพื่อการรับรู้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนแบบผสมผสานวัฒนธรรมโดยจัดทำเป็นภาพลายเส้น ประกอบด้วย สถานที่ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอาหาร ดังภาพ 2 ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นต้นในการออกแบบ และนำไปใช้ในกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาพื้นที่จากการมีส่วนร่วมของชุมชนตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงกิจกรรมถ่ายทอดและกระตุ้นแนวคิดเชิงกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ทางความคิด ความงาม ประโยชน์ใช้สอย นำไปสู่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน

ภาพ 1 การออกแบบตราสัญลักษณ์ตามลักษณะสำคัญของ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนสุทธิดิษฏ์ และชุมชนรถไฟสามัคคี

ภาพ 2 การออกแบบภาพสัญลักษณ์แทนวิถีชุมชนแบบผสมผสาน ประกอบด้วยภาพรวมของชุมชน
สถานที่ วิธีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมอาหาร

กลยุทธ์ที่ใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดต้นแบบในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ของพื้นที่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ และชุมชนรถไฟสามัคคี **กลยุทธ์ที่ 1** พัฒนาคุณภาพ การวางแผนการมีส่วนร่วมของชุมชน (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม (2) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน (3) สร้างระบบและกลไกการติดตามและประเมินผลไปใช้ในการดำเนิน **กลยุทธ์ที่ 2** กระบวนการสร้างสรรค์กับชุมชน นำไปสู่การขับเคลื่อนพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน (1) ผลักดันวัฒนธรรม สิ่งดึงดูดใจ ประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน (2) สร้างแนวคิด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทางความคิด ทางความงาม ทางประโยชน์ใช้สอยให้กับชุมชน (3) ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน นำไปสู่การได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมกับชุมชน **กลยุทธ์ที่ 3** สร้างความเข้าใจวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม นำไปสู่การรับรู้ต่อคนภายนอกชุมชนและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 1) ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ต่อคนภายนอกชุมชนและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เพื่อเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผู้มาเยือน 3) สร้างความเข้าใจวัฒนธรรมแบบผสมผสานให้เข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Space) ทางศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การดำเนินงานวิจัยมีการดำเนินงาน 7 กิจกรรมภายใต้ แนวคิด “ติด-สอย-ห้อย-ตาม” ที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าประสงค์ของการสร้างพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรม จากการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ผ่านกลยุทธ์การออกแบบสร้างสรรค์ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 “Open Art of PHS” กิจกรรมเสวนาเปิดมุมมองเมืองพิษณุโลก กระตุ้นการรับรู้รากเหง้าวิถีชีวิตดั้งเดิม การสำนึกในวิถีภาคภูมิใจในศิลปะพื้นถิ่นของตนเอง ดึงจุดเด่นของตนเองออกมาเพื่อให้คนได้รับรู้ เป็นการผลักดันกิจกรรมสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ ของแต่ละศาสตร์ ดังภาพ 3 กิจกรรมเป็นในรูปแบบทั้ง onsite และ online มีผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ 35 คน ทั้งคนในชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน นักศึกษา และเยาวชนในพื้นที่ มีการเข้าถึงในรูปแบบ online ผ่านทาง Facebook page SPACE ดิสก์ พิษณุโลก จำนวน 4,100 คน และมีการรับชมมากกว่า 1,000 ครั้ง ผลความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ที่ 4.75 คิดเป็นร้อยละ 95 ความรู้ความเข้าใจในการเกิดมุมมองใหม่ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 93

ภาพ 3 ภาพกิจกรรมการดำเนินงาน “Open Art of PHS”

กิจกรรมที่ 2 “SALAM Art” ถ่ายทอดเอกลักษณ์ผ่านมุมมองคนในชุมชนรูปแบบผลงานศิลปะตามจินตนาการและสิ่งที่มองเห็น โดยกิจกรรมประกอบด้วย 1) กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการวาดเส้นจากสิ่งที่พบเห็น ผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มเยาวชนในชุมชนเยาวชนไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในย่านนี้ 2) กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการสร้างลวดลายผู้เข้าร่วมประกอบไปด้วย เยาวชนไทยมุสลิมและผู้ปกครอง ผู้มาเยือนที่สนใจกิจกรรมที่อาศัยอยู่ในย่านนี้ 3) ถ่ายทอดองค์ความรู้ผสมผสานภูมิปัญญาการย้อมผ้าผสมผสานภูมิปัญญาการใช้สีธรรมชาติจากวัตถุดิบที่นำมาทำอาหารและสีย้อมของอิสลาม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเยาวชนไทยมุสลิมและผู้ปกครอง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และผู้มาเยือนที่สนใจกิจกรรมที่อาศัยอยู่ในย่านนี้ ดังภาพ 4 จากนั้นประยุกต์ผลงานเพื่อก่อให้เกิดต้นแบบผลิตภัณฑ์ของชุมชน ดังภาพ 5 และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม 4.8 คิดเป็นร้อยละ 96 เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นและสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ร้อยละ 95

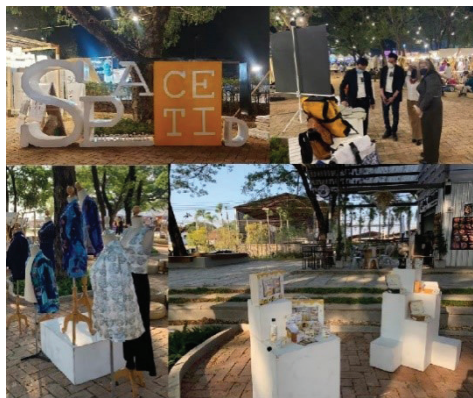
ภาพ 4 ภาพในการดำเนินงานกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน

ภาพ 5 แสดงการประยุกต์ผลงานเพื่อก่อให้เกิดต้นแบบผลิตภัณฑ์ของชุมชน

กิจกรรมที่ 3 “IDENTITY of PHS” กิจกรรมร่วมกันแลกเปลี่ยนและค้นหาเอกลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมและผลักดันเมืองด้วยกิจสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก ภายใต้หัวข้อ “การถอดเอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาเมืองพิษณุโลก” และนิทรรศการผลิตภัณฑ์นวัตกรรมจากการถอดเอกลักษณ์ชุมชน และการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่จากผู้เล่าเรื่อง การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนสร้างสรรค์ และกิจกรรมสร้างสรรค์ทาง

ศิลปะสำหรับผู้มาเยือน ดังภาพ 6 โดยรูปแบบกิจกรรมกระตุ้นทางความคิด ทางความงาม ทางประโยชน์ใช้สอยกับชุมชน ผลักดันผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชนในการส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์เมือง เป็นแนวทางขับเคลื่อนในการผลักดันให้เกิดพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ การจัดศิลปะในพื้นที่สาธารณะของเมืองได้ โดยมีข้อเสนอแนะเรื่องหาความร่วมมือกับภาครัฐ และแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ 105 คน ทั้งคนในชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน นักศึกษา เยาวชนในพื้นที่ และผู้มาเยือน มีการเข้าถึงในรูปแบบออนไลน์ 921 คน และมีการรับชมมากกว่า 357 ครั้ง และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในภาพรวมอยู่ที่ 4.54 คิดเป็นร้อยละ 90.8 กระตุ้นแนวคิดกิจกรรม แนวคิดศิลปะสร้างสรรค์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 90 เกิดการรับรู้และจดจำต่อผู้มาเยือนที่เข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 85 ผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมภาพรวมอยู่ที่ 4.65 คิดเป็นร้อยละ 93 เกิดการรับรู้และจดจำต่อผู้มาเยือนที่เข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 90 และผลงานภาพถ่ายที่สื่อถึงวิถีชุมชนที่ผสมผสาน จำนวน 18 ชุดผลงาน “VDO History” ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมภาพรวมอยู่ที่ 4.45 คิดเป็นร้อยละ 89 เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ให้เข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 85

ภาพ 6 ภาพบรรยากาศกิจกรรมพื้นที่สร้างสรรค์นิทรรศการถอดเอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรม
เพื่อการพัฒนาเมืองพิษณุโลก

กิจกรรมที่ 4 “ติด-สอย-ห้อย-ตาม Art Workshop Event” เป็นการจัดพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะ รูปแบบกิจกรรมเป็นการนำความเชื่อมโยงจากการถอดเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สื่อถึงศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและลวดลายศิลปกรรมชุมชนมาประยุกต์ให้เข้ากับสมัยนิยม ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นการร่วมมือกับชุมชน ผู้ประกอบการทางด้านการงานศิลปะ สถานศึกษา ที่มาร่วมจัดแสดงและดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมพื้นที่สีเขื่อนน่านอินเดีย การทำเครื่องประดับ เครื่องปั้นดินเผา ศิลปะกระดาษจีน ศิลปะกระจก การเพ้นท์ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เรียนรู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการถ่ายทอดสืบสาน และอนุรักษ์ในคนรุ่นใหม่ซึมซับ วิถีวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และต่างจังหวัด จำนวน 215 คน ประกอบด้วยกลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน เยาวชน นักเรียนนักศึกษาและวัยทำงาน ดังภาพ 7 ผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมภาพรวมอยู่ที่ 4.58 คิดเป็นร้อยละ 91.6

ภาพ 7 ภาพบรรยากาศพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน การจัดศิลปะในพื้นที่สาธารณะ

กิจกรรมที่ 5 “PHS Photo Contest” ถ่ายทอดวิถีชุมชนที่ผสมผสานวัฒนธรรมในอำเภอเมืองพิษณุโลก รูปแบบกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการเชิญชวนผู้ที่สนใจทั้งในและนอกพื้นที่ร่วมส่งผลงานภาพถ่ายวิถีวัฒนธรรมไทยจีน ไทยมุสลิม ไทยคริสต์ ที่ผสมผสานในเมืองพิษณุโลก โดยไม่จำกัดเพศและอายุ และเทคนิคในการถ่ายภาพผลการดำเนินกิจกรรม พบว่า มีผู้ส่งผลงานเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 15 คน 18 ชุดผลงานประกอบไปด้วย ช่างภาพ คนในชุมชน นักศึกษา ผลงานที่เข้าร่วมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่ ดังภาพ 8

ภาพ 8 ภาพผลงานถ่ายทอดวิถีชุมชนที่ผสมผสานในเมืองพิษณุโลก

กิจกรรมที่ 6 “VDO History” นำเสนอข้อมูลเพื่อการรับรู้พื้นที่ และส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน มุมมองการผสมผสานวัฒนธรรมในวิถีการดำเนินชีวิตปัจจุบันของเมืองพิษณุโลก ถ่ายทอดเรื่องราวโดยตัวแทนผู้นำกลุ่ม ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชนไทยมุสลิม ไทยคริสต์ และไทยจีน เพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมสร้างความเข้าใจวัฒนธรรมแบบผสมผสานให้เข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังภาพ 9

ภาพ 9 ภาพกิจกรรมการรับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน
มุมมองการผสมผสานวัฒนธรรมในวิถีการดำเนินชีวิตปัจจุบันของเมืองพิษณุโลก

กิจกรรมที่ 7 “เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน” การดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานภายใต้กิจกรรมทางศิลปะและผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ร่วมดำเนินการกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก โดยการทำกิจกรรมสาธิตผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังภาพ 10 เสวนาแลกเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน หัวข้อ “ล้อมวงกาแฟ ตัวแปรวัฒนธรรม ร่วมสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเมืองพิษณุโลก” มีผู้เข้าร่วมฟัง ณ สถานที่ จำนวน 138 คน และรับชมผ่านช่องทาง Facebook live: SPACE ดิสก์ พิษณุโลก จำนวน 324 คน และเปิดเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนผสมผสาน โดยสื่อการแนะนำเส้นทางเพื่อให้คนเข้าถึงชุมชน ดังภาพ 11 ผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมภาพรวมอยู่ที่ 4.54 คิดเป็นร้อยละ 90.8

ภาพ 10 เรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาชุมชน

ภาพ 11 สื่อแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนสร้างใจวัฒนธรรมแบบผสมผสาน

การดำเนินกิจกรรมพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรม จากการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ผ่านกลยุทธ์การออกแบบสร้างสรรค์ พบว่า ต้นทุนหรือเรื่องราวของชุมชนในแต่ละพื้นที่สามารถนำมาถ่ายทอด โดยการค้นหาเรื่องราวจากคนรุ่นเก่าหรือที่เรียกว่าเจ้าของวัฒนธรรม การหยิบยกวัตถุดิบทางวัฒนธรรม มาใช้ทั้งในรูปแบบนามธรรมและรูปธรรม เพื่อให้คนรุ่นใหม่มาประยุกต์ด้วยความตั้งใจแบบประเพณีนิยมยังคงอยู่แต่สอดแทรกความเป็นสมัยนิยมเข้าไปให้เกิดความร่วมมือในแนวทางวิถีสมัยใหม่ เพื่อสืบทอดศักยภาพ ส่งเสริมทักษะ นำมาต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ ให้เกิดความชื่นชมในชีวิตประจำวันอย่างแพร่หลาย เพื่อเกิดการรับรู้ สร้างความเข้มแข็งส่งผลต่อรายได้ในชุมชน กิจกรรมสามารถผลักดันให้เกิดการรับรู้ต่อคนภายนอกชุมชนและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนนำไปสู่การได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมกับชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาประวัติของชุมชนเมืองพิษณุโลก พบว่าประวัติการตั้งถิ่นฐานของคนชุมชนเมือง นั้นเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีชื่อเรียกว่าเมืองสองแคว ซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีเส้นทางค้าขายจากทางน้ำเป็นหลัก ผู้คนอพยพมาทำมาหากินตั้งแต่ในอดีตก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น จีน ลาว พม่า มอญ ญวน พิษณุโลกเป็นเมืองราชการ ผู้บุกเบิกชนบท วิถีคนของเมืองพิษณุโลก ประกอบไปด้วย กลุ่มข้าราชการบ้านาญ กลุ่มประกอบอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวคริสต์ และกลุ่มชาวมุสลิม ซึ่งสอดคล้องกับ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ (2554) ในปัจจุบันวิถีชีวิต

ของคนในเมืองพิษณุโลก และวิถีทางวัฒนธรรมของเมืองจะเป็นการผสมผสานซึ่งแต่ละกลุ่มยังคงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่าง วัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนเอง โดยขอบเขตของการศึกษาในพื้นที่ที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมร่วมกัน ชุมชนที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ประกอบไปด้วยวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาแบบไทยมุสลิมไทยคริสต์ และไทยจีน ซึ่งส่งผลให้วิถีของเมืองในปัจจุบันดำเนินชีวิตเป็นวงจรของเส้นทางวัฒนธรรมที่ใช้ผสมผสานร่วมกัน โดยที่แต่ละชาติพันธุ์ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองยังคงมีความเด่นชัด อยู่ในปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2550) ที่ให้ความเห็นว่า ชุมชนในพื้นที่ควรมีการจัดการในเรื่องของตนเองให้ได้มากที่สุด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และชื่นชมวัฒนธรรมอื่นอย่างเป็นคุณ ชุมชนย่อมมีความหลากหลายตามเหตุปัจจัย แต่ความหลากหลายเป็นความงาม และช่วยประคับประคองซึ่งกันและกันได้โดยมีการติดต่อกับพื้นที่บริเวณใกล้เคียงของชุมชนและต่างมีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งกันและกันภายในชุมชนและจำเป็นที่ จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม โดยกระบวนการค้นหาเอกลักษณ์และจุดเด่นของพื้นที่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและร่วมกันศึกษาประวัติศาสตร์รากเหง้าของตนเอง สอดคล้องกับแนวทางของ เสรี พงศ์พิศ (2548) ในเรื่องของของชุมชน ค้นหาทุนชุมชน เริ่มเรียนรู้ตนเอง เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ตลอดจน สิ่งสูญเสียเพื่อเอาจิตวิญญาณดั้งเดิมกลับคืนมา ค้นหาคุณค่าและนำมาปรับใช้กับวิถีปัจจุบันการศึกษาทุน ชุมชนมี 3 ประการคือ ทุนทรัพยากร ทุนทางสังคม และทุนภูมิปัญญา

การสร้างพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน โดยใช้กระบวนการออกแบบที่ยึดถือการมีส่วนร่วม กับชุมชน และผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมโดยมุ่งเน้นประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาคุณภาพการวางแผนการมีส่วนร่วมของชุมชน (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม (2) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน และ (3) สร้างระบบและกลไกการติดตามและประเมินผลไปใช้ในการดำเนิน ประกอบด้วยกิจกรรม “Open Art of PHS” สามารถเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชน เทศบาลนครพิษณุโลก ผู้ประกอบการด้านศิลปะ ผู้วิจัยสร้างกระบวนการใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสมาน อัสวภูมิ (2558) กล่าวคือ ความคิดสร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบอกเรื่องราว มีแรงบันดาลใจในการแสวงหาทางเลือกใหม่ให้จิตได้สำนึกและสัญชาตญาณได้ทำหน้าที่ และใช้ทฤษฎีการออกแบบภาพสัญลักษณ์ตัวแทน ซึ่งสอดคล้องกับสุวัฒน์ ฉิมะสังคนันท์ (2560) ด้านการให้ตัวแทนงานสถาปัตยกรรม โดยถือเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ชุมชน รวมถึงทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากวิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมทางด้านอาหาร ประกอบด้วย เครื่องหมาย ตัวอักษร สีอัตลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับศักดิ์สิทธิ์ คำหล่ง และศุภกร สุวรรณวัจน์ (2561) ดำเนินงาน ในกลยุทธ์ที่ใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดต้นแบบในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ของพื้นที่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ และชุมชนรถไฟสามัคคี ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่หนึ่ง

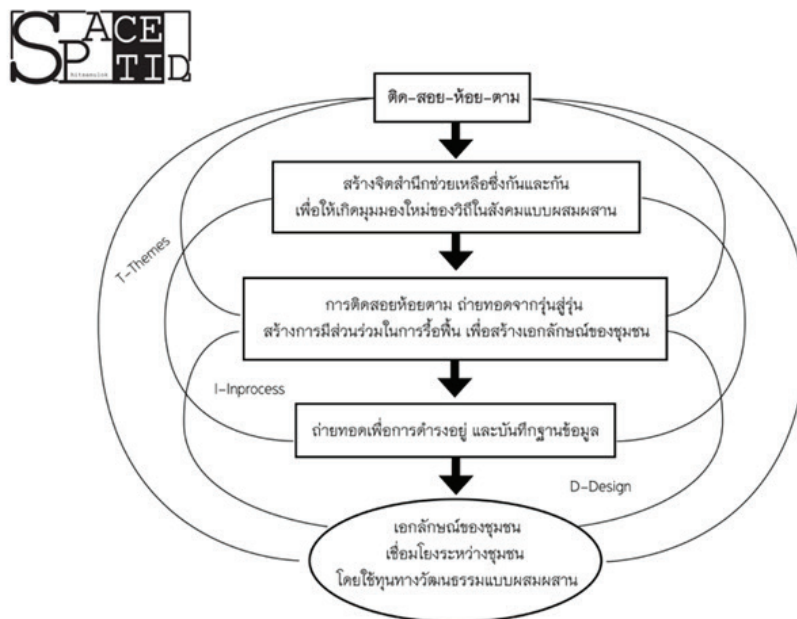
กลยุทธ์ที่ 2 กระบวนการสร้างสรรค์กับชุมชนนำไปสู่การขับเคลื่อนพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน (1) ผลักดันวัฒนธรรม สิ่งดึงดูดใจ ประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน (2) สร้างแนวคิด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทางความคิด ทางความงาม ทางประโยชน์ใช้สอยให้กับชุมชน (3) ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน นำไปสู่การได้รับประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมกับชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรม “SALAM Art” และผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากคนในชุมชน 30 ผลงาน กิจกรรม “IDENTITY of PHS” เกิดพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน 1 พื้นที่กิจกรรม “ติด-สอย-ห้อย-ตาม Art Workshop Event” เกิดเครือข่ายสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษา ประกอบด้วย เทศบาลนครพิษณุโลก ผู้ประกอบการศิลปะ CO-painting Space Pottery Studio และมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ผลลัพธ์สร้างสรรค์ที่เกิดจากชุมชน ขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดต้นแบบการจัดกิจกรรมศิลปะในที่สาธารณะตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป โดยผ่านการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชน โดยใช้องค์ความรู้เรื่องความคิดเชิงออกแบบ สอดคล้องกับ ลภัสรดา สหสพาศัน และนรินทร์ สังข์รักษา (2561)

กลยุทธ์ที่ 3 สร้างความเข้าใจวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม นำไปสู่การรับรู้ต่อคนภายนอกชุมชนและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 1) ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ต่อคนภายนอกชุมชนและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เพื่อเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผู้มาเยือน

3) สร้างความเข้าใจวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ให้เข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรม “PHS Photo Contest” เพื่อสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ของชุมชน รูปแบบสื่อวิดีโอ ฐานข้อมูลเพื่อสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ของชุมชน รูปแบบหนังสือฉบับพกพา กิจกรรม “เส้นทางท่องเที่ยวชุมชน” ซึ่งสอดคล้องกับ พิศาลพิมพ์ จันทพรหม และโมเชิต ชัยประสิทธิ์ (2559) ในการสร้างพื้นที่กิจกรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้จากชุมชนเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่คนในชุมชน โดยใช้โปรแกรมการท่องเที่ยว และฐานเรียนรู้ของจุดท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสืบทอด สืบสาน อนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่อไป

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ความพิเศษของพิษณุโลกเป็นเมืองจุดยุทธศาสตร์ที่มีทั้งความศิวิไลซ์ และธรรมชาติมีเอกลักษณ์ความผสมผสานของวัฒนธรรมคุณค่าในเมืองพิษณุโลกมีหลายรูปแบบ มีความงามในหลายมิติ การให้ความสำคัญและคุณค่าจากการมีส่วนร่วมของพื้นที่ คนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรม โดยการใช้กลยุทธ์ในการออกแบบนำศิลปะและวัฒนธรรมเป็นตัวแทนการถ่ายทอดตัวตนการใช้ชีวิตสะท้อนออกมาในรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันการขับเคลื่อนให้เมืองพัฒนา สร้างความจรรโลงใจ โดยการหยิบยกต้นทุนหรือเรื่องราวทั้งในรูปแบบนามธรรมและรูปธรรมของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่สามารถนำมาถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าหรือที่เรียกว่าเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้ามาประยุกต์โดยความดั้งเดิมแบบประเพณีนิยมยังคงอยู่แต่สอดแทรกความเป็นสมัยนิยมเข้าไปให้เกิดความร่วมสมัยในแนวทางวิถีสมัยใหม่ การผลักดันและขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดพื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน การจัดศิลปะในที่สาธารณะ ประกอบกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน นำไปสู่การรับรู้ต่อคนภายนอกชุมชน เพื่อเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผู้มาเยือนและพัฒนาก่อให้เกิดรายได้ โดยกิจกรรมในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ มีจุดเด่นในการใช้กลยุทธ์การออกแบบ ดังภาพ 12 เพื่อผลักดันคนในชุมชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่นั้น ๆ ได้ร่วมดำเนินกิจกรรมตามความต้องการและถ่ายทอดวิถีด้วยตนเอง และสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของกิจกรรมสร้างสรรค์ได้ตามเอกลักษณ์ของพื้นที่ชุมชน ตามแนวคิดของการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งหรือวาระโอกาสต่าง ๆ ของชุมชนได้ในอนาคต โดยคนภายนอกชุมชน หรือผู้มาเยือนได้ร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของพื้นที่

ภาพ 12 แผนภาพกระบวนการดำเนินกิจกรรมการใช้กลยุทธ์การออกแบบภายใต้แนวคิด “คิด-สอย-ห้อย-ตาม”

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สามารถนำต้นแบบกลยุทธ์การออกแบบไปใช้ในกิจกรรมพื้นที่สร้างสรรค์โดยการปรับรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของต้นทุนทางวัฒนธรรม จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง และการสร้างเครือข่ายในการสนับสนุนให้ครบทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในแต่ละกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้กระบวนการ มีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นหลักในการดำเนินงาน แนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ควรสร้างภาพลักษณ์เมืองให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ชุมชนเพื่อการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ควรมีพื้นที่ให้ทุกคนได้แสดงออกอย่างเต็มความสามารถเป็นพื้นที่เปิดสำหรับทุกกลุ่มความคิดให้ผู้เข้าร่วมมีสิทธิเสรีภาพ มีความเสมอภาคและภราดรภาพ

กิตติกรรมประกาศ

พื้นที่กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรม จากการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ผ่านกลยุทธ์การออกแบบสร้างสรรค์ เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนิพนธ์ สาขาการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปกร โดยได้รับการสนับสนุนการวิจัยทุนพัฒนาบัณฑิตศึกษา จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2563 ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษานำมาเป็นต้นแบบ และแนวทางในการพัฒนาทางด้านการศึกษาและการจัดการสำหรับพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนอื่น งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี โดยได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเทศบาลนครพิษณุโลก หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดพิษณุโลก ชุมชนราชพฤกษ์ ชุมชนวิเศษไชยชาญ ชุมชนรถไฟสามัคคี และชุมชนวิสุทธิกษัตริย์ ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2554). ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 28(2), 1-19.
- ประเวศ วะสี. (2550). *วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21*. สวนเงินมีมา.
- พิศาทิมพ์ จันทรพรหม และโฆสิต ชัยประสิทธิ์. (2559). *การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืนอำเภอกลายวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- ลักสรดา สหัสสพาคัน และนรินทร์ สังข์รักษา. (2561). รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการพื้นที่สร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ตามบริบทสังคมประเทศไทย 4.0. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2), 1056-1072.
- ศักดิ์สิทธิ์ คำหลวง, ศุภรัก สุวรรณวัจน์. (2561). การออกแบบอัตลักษณ์องค์กรชุมชนกาดกองต้าโดยใช้ทฤษฎีสัญศาสตร์ ต่อการรับรู้ทุนวัฒนธรรมชุมชนกาดกองต้า จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(1), 24-39.
- สมาน อัครภูมิ. (2558). ความคิดสร้างสรรค์และการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. *วารสารบริหารการศึกษาบัณฑิต*, 15 (ฉบับพิเศษ), 9-16.
- สมาคมออกแบบสร้างสรรค์. (2555). *ความคิดสร้างสรรค์*. สืบค้น 20 มกราคม 2564, จาก <https://www.cea.or.th/th/research>
- สุวัฒน์ ธิมะสังคนันท์. (2560). การสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่มีต่อส้มโอจังหวัดนครปฐม. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 7(1), 203-219.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *ปรัชญาชีวิตคิดนอกกรอบ*. พลังปัญญา.